

УДК 378.011

©Васильєва С.О., Агаркова Н. О., 2020

<http://orcid.org/0000-0001-5012-4835>

<http://orcid.org/0000-0002-9885-4092>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2020.49.02>

С.О. Васильєва
Н.О. Агаркова

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ БАТЬКІВ В УКРАЇНСЬКИХ СІМ'ЯХ (СЕРЕДИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті схарактеризовано пріоритетні напрями реформування освіти в Україні в середині ХХ століття. Оскільки сьогодні немає єдиного інституту, який би надавав батькам педагогічні знання із виховання власної дитини. Зміни, які відбуваються в сучасній Україні в галузі економіки, політики, культури, міжнаціональних відносин, викликають необхідність у високоморальних, досвідчених спеціалістах, професіоналах у різних галузях, такі навички в людині починають закладатися саме в родині, що обумовило вибір теми статті. Мета статті – на основі аналізу історичних матеріалів визначити шляхи формування педагогічних знань та вмінь у батьків у середині ХХ століття. Методологічну основу дослідження склали: історичний підхід до вивчення сімейного виховання; філософські, соціологічні, психологічні та теоретико-педагогічні ідеї про діяльнісну сутності людини; аксіологічний підхід; особистісно-діяльнісний підхід до вивчення освітньо-виховного процесу. Встановлено, що в середині ХХ століття все суспільство проявляло увагу до педагогічних знань, існувала велика кількість різноманітних форм співпраці вчителів та батьків, викладачів вишів та вчителів; батьків та викладачів ЗВО (товариства, секції, лекторії, батьківські університети, індивідуальні та групові консультації тощо). Вагомий внесок у формування знань батьків із педагогічних питань здійснила кафедра педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди, через просвітницьку діяльність серед батьків у будинках офіцерів, батьківських лекторіях, будинках творчості, школах, клубах, на фабриках, заводах тощо. Визначено шляхи реалізації просвітницької діяльності, що виявлялись: в єдності співпраці школи та сім'ї; у підготовці великої кількості педагогічних кадрів, які були, або з часом ставали батьками; розповсюдженні педагогічних знань серед населення; співпраці школи та ЗВО, співпраці ЗВО та батьків; наданні педагогічних знань через пресу; використанні телебачення для розповсюдження педагогічних знань.

Ключові слова: сім'я, батьківство, форми роботи, підготовка вчителя, педагогічні знання та вміння.

Vasylieva S. O., Agarkova N. O. Formation of pedagogical knowledge and skills of parents in ukrainian families (mid-twentieth century). The article describes the priority areas of education reform in the middle of the twentieth century. Because today there is no single institution that would provide parents with pedagogical knowledge on raising their own child. Changes taking place in modern Ukraine in the field of economics, politics, culture, international relations, cause the need for highly moral, experienced professionals, professionals in various fields, such skills in a person begin to be laid in the family, which led to the choice of article. The aim of the article was: on the basis of the analysis of historical materials to determine the ways of formation of pedagogical knowledge and skills of parents in the middle of the XX century. The methodological basis of the study were: the historical approach to the study of family education; philosophical, sociological, psychological and theoretical-pedagogical ideas about the activity essence of man; axiological approach; personal-activity approach to the study of the educational process. It is established that during these years the whole society was covered by interest in pedagogical knowledge, there was a large number of various forms of cooperation between teachers and parents, university professors and teachers; parents and university teachers (societies, sections, lecture halls, parent universities, individual and group consultations, etc.). A significant contribution to the formation of parents' knowledge on pedagogical issues was made by the Department of Pedagogy of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, through educational activities among parents in the homes of officers, houses of creativity, parental lectures, schools, clubs, factories, plants, etc. The ways to: in the unity of cooperation between school and family are identified; in the training of a large number of teachers who were also, or eventually became parents; dissemination of pedagogical knowledge among the population; cooperation between schools and universities, cooperation between universities and parents; providing pedagogical knowledge through the press; use of television to disseminate pedagogical knowledge.

Keywords: family, parenthood, forms of work, teacher training, pedagogical knowledge and skills.

Вступ. Сім'я виступає одним із головних зв'язувальних факторів між індивідом та суспільством, саме вона підтримує баланс сімейних і громадських інтересів, задовольняє духовні потреби, забезпечує первинну соціалізацію дитини. У родині закладено потужний потенціал впливу на процеси суспільного розвитку, становлення громадянських відносин, відтворення робочої сили. Сьогодні немає єдиного інституту, який би надавав батькам педагогічних знань із виховання власної дитини. Зміни, які відбуваються у сучасній Україні в галузі економіки, політики, культури, міжнаціональних відносин, викликають необхідність у високоморальних, досвідчених спеціалістах, професіоналах у різних галузях, такі навички в людині починають

закладатися саме в родині. Середина 50 років ХХ століття було розквітом педагогічної науки, значних досягнень у різних галузях науки, результативність яких визнавалась всією світовою спільнотою. Саме тому було обрано заявлену тему для вивчення

Мета та завдання. *Мета статті:* на основі аналізу історичних матеріалів визначити шляхи формування педагогічних знань та вмінь у батьків у середині ХХ століття.

Методи дослідження. Для отримання об'єктивних історичних даних із обраної проблеми та досягнення вірогідних результатів у дослідженні використовувався комплекс теоретичних методів, як-от: загальнонаукові (історико-педагогічний аналіз, синтез, узагальнення, порівняння законодавчих документів, архівних матеріалів, наукової літератури), що стали основою систематизації досвіду з формування педагогічних знань та вмінь батьків в українських сім'ях, та конкретно-пошукові методи – систематизація зарубіжної та вітчизняної літератури з досліджуваної теми, котрі дали можливість розкрити суть і зміст провідних дефініцій проблеми, яка вивчається.

Результати. Питанням сімейного виховання велику увагу приділяли В. Белінський, О. Герцен, М. Добролюбов, М. Чернишевський та інші, які вважали, що сімейному вихованню належить значна роль у всебічному та гармонійному розвитку молодого покоління. І. Голубєв, Ю. Хямйляйнен, С. García, R. Flecha доводили необхідність тісної співпраці школи та сім'ї й уважали, що основне призначення взаємодії школи та сім'ї передбачає допомогу батькам у здобутті та удосконаленні справді педагогічної позиції. Моральні аспекти проблеми дослідження відображені в роботах Ю. Азарова, Л. Айзермана, І. Арабова, О. Богдановой, Г. Борисова, А. Aubert, А. Flecha та інших.

Відзначимо роль сім'ї в дореволюційні часи, коли позиція дитини в родині була чітко та абсолютно визначена. Влада батьків над дітьми відчувалась упродовж всього життєвого шляху дитини і це було загальноприйнятим та не викликало особливих протестів з боку молодшого покоління, бо сім'я як «первинний педагогічний колектив» була майже державною установою, авторитет якої був забезпечений і віковою традицією, і реальними інтересами членів родини.

Відомо, що на початку 20-х років ХХ століття були відсутні сталі традиції, створення яких стало основним завданням школи радянських часів. Педагог-новатор А. Макаренко доводив об'єктивну потребу здійснення реформ, основну проблему в школі педагог бачив у відсутності фундаменту, яким у

старій школі виступали вчительство та авторитарна сім'я, а в новій – повинен стати педагогічний колектив, колектив учнів і нова сім'я, яка теж повинна прийняти форму трудового колективу (Макаренко, 1958).

Отже, Антон Семенович вважав, що формування нової людини має проходити в єдності школи та сім'ї. Крім того, педагог зазначав, що особливим питанням у педагогічних закладах вищої освіти має стояти питання про сім'ю, структуру сім'ї, методику виховання в сім'ї та про засоби педагогічної взаємодії. Шкільний колектив повинен мати право контролювати виховну діяльність сім'ї, допомагати родині методичною порадою, прямою виховною допомогою окремим особам.

Школа повинна навіть мати право репресій по відношенню до сім'ї, що не виконує своїх виховних функцій. Це право має належати не міліції, а саме школі. Педагог звертав увагу на те, що допомога сім'ї повинна бути надана в найрізноманітніших формах, а саме: випуском спеціальної літератури; короткостроковими обов'язковими курсами для батьків; матеріальною допомогою «на виховання»; постійним наглядом; відбором оптимальних заходів впливу і заохочень; організацією батьків по великим будинкам, по квартирам; проведення інструктажів. Така робота має бути постійною (система чергувань) та відповідальною (Макаренко, 1958). Більшість із зазначених напрямів були реалізовані в практичній діяльності викладачів та вчителів того часу. Крім того, у цей період значна увага приділялось питанням формування колективу, співпраці школи з сім'єю та батьками (Есупов, 1953).

Ю. Грицькова, на основі аналізу архівних матеріалів, зазначає, що «Авторитет школи й вчителів у другій половині ХХ століття багато де в чому визначався вмілою організацією та проведенням батьківських зборів, як школи виховання батьків, що формували громадську батьківську думку, батьківський колектив» (Hrytskova, 2009). Спираючись на дослідження Ю. Грицькової, можемо стверджувати, що саме в 50-ті роки ХХ століття було активно організовано співпрацю батьків та школи.

Така діяльність проводилась за допомогою основних та додаткових форм. До основних форм належали: читання педагогічних лекцій та проведення педагогічних бесід, консультування батьків та проведення зборів. До додаткових віднесено: батьківські конференції, диспути, дні відкритих дверей, вечори запитань та відповідей, збори татусів тощо (Hrytskova, 2009). Збори були класні та загальношкільні, вони ретельно готувались як вчителем, батьками, так і учнями. До кожних зборів готувалася виставка робіт учнів: кращих зошитів, творчих робіт школярів, демонструвались роботи з праці,

образотворчого мистецтва. Готувались також виставки учнівських стіннівок. Розроблялись форми запрошення батьків на збори. Про ретельну підготовку до зборів свідчить той факт, що на зборах батькам запропоновувалось сидіти на місці їх дітей у класі (Hrytskova, 2009).

На зборах підбивались підсумки за певний період, учитель розповідав про кожну дитину, надавалась інформація про успіхи дитини, яку батьки отримували у письмовому вигляді. Вчитель також розповідав про особливості розвитку та виховання дітей у різні вікові періоди, особлива увага приділялась підлітковому віку. Окрім того, для батьків читались лекції та проводились бесіди на педагогічні теми один раз на місяць.

Такі лекції читали кваліфіковані вчителі, керівники шкіл, викладачі вишів, інспектори, методисти. Проводились «виїзні бесіди», на них виїжджали декілька класних керівників із метою одночасного проведення лекцій на різні теми з невеликими групами батьків. Існували й короткі бесіди, які проводились на підприємствах під час перерв. Після лекцій, бесід, за необхідності, проводились індивідуальні співбесіди (Hrytskova, 2009). Вчителі проводили кожного місяця індивідуальні та групові консультації, у заздалегідь запланований «Батьківський день», інколи школи самі запрошували батьків для консультацій. У результаті консультацій складався план подальших дій, всі етапи реалізації якого обговорювались та корегувались консультантом-вчителем.

Найбільш поширеною додатковою формою роботи школи та батьків були конференції з обговорення літератури та обміну досвідом. Один раз на рік проводилась районна конференція для батьків, організовувались загальношкільні конференції для батьків одного класу.

Наступною формою – було проведення батьківських вечорів, які мали вигляд поєднання педагогічних знань та відпочинку. На них виступали директори шкіл, вчителі, працівники міліції, прокуратури, суду. До них також готувались виставки робіт учнів тощо. Однією із форм вечорів були вечори запитань та відповідей, вони проводились два рази на рік. Батьки готували запитання у письмовій формі, передавали їх учителю і в подальшому, при проведенні вечора, отримували відповіді на ці запитання.

Під час проведення дня відкритих дверей батьки мали право відвідувати будь-які уроки та позакласні заняття (Hrytskova, 2009).

У середині ХХ століття для батьків існували народні університети педагогічних знань. У них навчались батьки протягом трьох років, заняття проходили два рази на місяць (Hrytskova, 2009). Педагогічний склад

лекторських кадрів був постійним. Вважаємо, що саме через народні університети педагогічних знань реалізувався зв'язок викладачів ЗВО та батьків учнів. Формами роботи з батьками в таких інституціях були: лекційні, семінарські заняття, екскурсії, демонстрація кінофільмів, діафільмів, проводились зустрічі з педагогами, лікарями, юристами, науковими діячами, новаторами виробництва, проводилися педагогічні консультації, конференції з обміну досвідом сімейного виховання дітей, вечори запитань та відповідей, диспути. Всі зустрічі супроводжувались стіннівками (Hrytskova, 2009).

Однією з форм пропаганди педагогічних знань були масові виїзди лекторів на заводи, у радгоспи, колгоспи, домоуправління, в міста та села. Для зацікавлення аудиторій лектори використовували: кінофільми, діапозитиви, фотовітрини, виставки, плакати тощо. Таке масове приділення уваги педагогіці піднімало вчителів на високий соціальний рівень, вимагало від них високих професійних знань, що було однією із форм розвитку професійного статусу вчителя у період, який досліджується. До засобів пропаганди педагогічних знань слід віднести і печатне слово: випускались брошури, присвячені вихованню дітей, обласні газети виділяли сторінки для розгляду питань виховання, наводились приклади позитивного виховання, надавались поради батькам, створювались радіопередачі тощо (Usylyt propahandu pedahohycheskykh znanyi sredey naseleny, 1961).

У цілому для даного періоду є характерним ставленням до вчителя як до наставника не лише молоді, а й усієї родини.

Отже, у ці роки відбувається зміна ставлення до використання візуальних методів навчання, серед яких значне місце займає саме педагогічне кіно, яке активно застосовувалось й у цілях надання педагогічних знань батькам. Саме образ вчителя у ЗМІ ставав еталоном моралі, професіоналізму, етики, педагогічних норм для батьків та дітей. У 60 роках ХХ століття засобами масової інформації (література, кіно) створювався позитивний образ вчителя. Образ вчителя в ці роки було представлено як втілення кращого людського характеру поведінки, моралі, культури (Bruseichkina, 1960).

Сумісна діяльність ЗВО та шкіл надавала змогу вчителям загальноосвітніх закладів підвищувати рівень знань батьків, залучати науковців до вирішення проблем між батьками та дітьми. Великий внесок у розвиток педагогічної освіти вчителів та батьків вніс Харківський державний педагогічний інститут імені Г.С. Сковороди. Аналізуючи звіти кафедр ХДПІ імені Г.С. Сковороди за 1947-48 навчальний рік, зазначимо, що особливо

активно організовували роботу зі школами кафедри дошкільної освіти і педагогіки.

У 1948 році, згідно архівних даних (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1948), кафедра педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди та співробітники кафедри брали участь у масовій пропаганді педагогічних знань, а саме: проведенні циклу лекцій у декількох батьківських лекторіях (у будинку вчених, у палаці офіцерів, при школі № 17 м. Харкова та в інших школах) за такими темами: «Виховання дітей у сім'ї», «Авторитет батьків», «Трудове виховання», «Як допомагати дітям робити уроки». Всього було прочитано близько 100 лекцій (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1948).

Згідно матеріалів, що свідчать про організацію зв'язку інституту зі школою (Наказ по інституту від 27 травня 1950 року, докладні записки кафедр, тематика лекцій для вчителів середньої школи), при інституті була створена комісія, робота якої полягала в організації систематичного зв'язку інституту зі школами, а також контролю за її проведенням. Комісія розробляла єдиний загальноінститутський план роботи кафедр щодо організації допомоги школам міста Харкова та області, а також план сумісної роботи кафедр і базових шкіл (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1950).

Серед форм такої співпраці слід відзначити: читання лекцій, проведення семінарів, проведення консультацій із вчителями та батьками учнів, екскурсій з вчителями та учнями, передача з кабінетів засобів навчання (мікроскопів, посібників, таблиць), допомога піонерським таборам шкіл, (монтування колекцій, збір матеріалу), складення методичних вказівок для вчителів про проведення різних форм роботи з учнями, проведення спортивних змагань, а також проведення лекцій для батьків (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1950).

Як свідчить аналіз архівних матеріалів, у 1950 році члени кафедри педагогіки проводили педагогічну пропаганду серед батьків – було прочитано понад 100 лекцій для батьків у школах, (середня школа № 6, жіноча середня школа № 63, середня школа № 130, середня школа № 17, середня школа № 133, середня школа № 116, середня школа № 62, середня школа № 132); у батьківських лекторіях (палаці культури ім. Сталіна, будинку вчених, палаці офіцерів, палаці культури «Металіст») (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1950). Лекційна тематика була досить різноманітною: «Педагогічна спадщина Н. Крупської», «Світове значення класичної педагогіки», «Провідна роль виховання у розвитку дитини» (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1950).

Аналізуючи план роботи кафедри педагогіки за 1950-51 рік (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1951), можемо зазначити, що викладачі брали активну участь у роботі з батьками, яка полягала у проведенні лекцій із питань педагогічної пропаганди для батьків при школах, клубах, на підприємствах (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1951).

До роботи з батьками залучались і студенти під час проходження педагогічних практик. Педагогічна практика студентів педагогічних інститутів проводилась на основі затвердженого 26.3.1938 року РНК СРСР «Положення про виробничу практику студентів вищих навчальних закладів СРСР» (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1953). Одним із завдань практики було: відвідування класних батьківських зборів із метою навчитися самостійно проводити виховну роботу, використовувати теоретичні знання на практиці (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1953).

Незважаючи на те, що у 1957-58 навчальному році (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1953; Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1958; Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1959) кафедра педагогіки активно співпрацювала зі школами, вважаємо, що наступний навчальний рік став початком занепаду такої роботи. Члени кафедри організовували лекторії для батьків на фабриках, заводах (35 лекцій); виступали на педагогічні теми перед батьками, читали лекції про культуру поведінки для студентів, лекції для вчителів (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1958). Кафедра педагогіки виступала шефом для двох шкіл № 36 та № 105 м. Харкова. Робота була зосереджена на вчителях та батьках. Для батьків було прочитано близько 50 лекцій за рік із педагогічних проблем (Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, 1958).

Виходячи з зазначеного, можемо виділити такі шляхи формування педагогічних знань та вмінь у батьків у середині ХХ століття: підготовка значної кількості педагогічних кадрів, які вже були, або з часом ставали батьками; розповсюдження педагогічних знань серед населення; співпраця школи та вишів, співпраця ЗВО та батьків; надання педагогічних знань через пресу; використання можливостей телебачення.

Обговорення. Беззаперечним є той факт, що сімейне виховання займає провідне місце в процесі виховання дитини (В. Белінський, О. Герцен, М. Добролюбов, М. Чернишевський та ін.). Проте, не менш важливою є роль батьків і в співпраці з закладами освіти, що також є запорукою виховання всебічно розвиненої гармонійної особистості. Науковці (І. Голубєв, Ю. Хямяйляйнен, С. García, R. Flecha) наполягали на необхідності надання допомоги батькам щодо їхньої обізнаності з питань виховання дитини. У статті

розкрито форми та методи роботи з батьками у досліджуваній період на основі вивчення та узагальнення архівних матеріалів. Підкреслено роль кафедри педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди щодо формування педагогічних знань у батьків. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Серед перспектив подальшої роботи в даному напрямі вважаємо відновлення втрачених форм, методів роботи з батьками, організацію об'єднань батьків, дослідження можливостей використання сучасних технологій із метою підняття рівня досвідченості батьків у педагогічній сфері.

Висновки. Отже, в середині ХХ століття все суспільство було не байдужим до педагогічних знань, про що свідчать форми взаємодії товариств, секцій, лекторіїв, батьківських університетів, проведення індивідуальних та групових консультацій із питань виховання дітей, вечори питань та відповідей, зустрічі молодих батьків із батьками похилого віку, які гарно виховали своїх дітей, зустрічі батьків, вчителів та майстрів виробничого навчання. Робота кафедри педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди доповнювалась проведенням циклу лекцій для батьків у будинках офіцерів, будинках творчості тощо, просвітницькою діяльністю в батьківських лекторіях, а також проведенням лекцій для батьків із питань педагогічної пропаганди у школі, клубах, на фабриках, заводах Харкова.

ЛІТЕРАТУРА:

- Макаренко А. С. Дисципліна, режим, покарання і поощрення. Соч. В 7-ми т. М., 1958, т. 7.
URL: <http://pedagogic.ru/books/item/f00/s00/z0000000/st048.shtml>
- Есипов Б. Состояние и задачи педагогики в свете решений XIX съезда партии. *Советская педагогика*. 1953. №2. С. 3-22
- Грицькова Ю. Проблеми формування педагогічної культури батьків у вітчизняній педагогічній думці другої половини ХХ століття. Дис. канд. наук: Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. Х., 2009. 186с.
- Усилить пропаганду педагогических знаний среди населения. *Советская педагогика*. 1961., 4 апрель (XXV). С.3-12
- Брусеичкина Р. Д. Мысли о советском учителе. *Советская педагогика* 1960, 1 января (XXIV) С. 18- 26.
- Годовые отчеты о научно-исследовательской работе кафедр института за 1948г. Харьковский государственный педагогический институт им. Г.С. Сковороды. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Державний архів Харківської області. Ф. Р- 4293. Оп.2. Дело 164. Арк. 1-104.
- Годовой отчет о работе кафедр института за 1949-50 уч. год. Наказ ХДУ ім. Г.С. Сковороди № 96 а, від 27.05.50 р. Харьковский государственный педагогический институт им. Г.С. Сковороды. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Державний архів Харківської області. Ф. Р- 4293. Оп.2. Дело 278. Арк. 1-206.
- Годовые отчеты кафедр института о выполнении планов научно-исследовательских работ за 1950 год. Харьковский государственный педагогический институт им. Г.С. Сковороды. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Державний архів Харківської області. Ф. Р- 4293. Оп.2. Дело 288. Арк. 1-102.

- Планы работы кафедр института 1950-51 г. Харьковский государственный педагогический институт им. Г.С. Сковороды. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Державний архів Харківської області. Ф. Р- 4293. Оп.2. Дело 242. Арк. 1-19.
- Инструкция о обговаривании и преподавании педагогической практики студентов педагогических институтов, утвержденная Министерством просвещения УССР, 25 сентября 1953 р. Харьковский государственный педагогический институт им. Г. С. Сковороды. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Ф. Р- 4293. Оп.2. Дело 458. Арк. 1-19.
- Протоколы заседаний кафедр института за 1958 год. Харьковский государственный педагогический институт физического воспитания им. Г.С. Сковороды. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Державний архів Харківської області. Ф. Р- 4293. Оп.2. Дело 789. Арк. 1-47.
- Отчет о работе кафедр института за 1958-59 уч. год. Харьковский государственный педагогический институт им. Г.С. Сковороды. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Ф. Р- 4293. Оп.2. Дело 802. Арк. 1-205.
- Годовые отчеты о работе факультетов и кафедр за 1957-1958 уч. год. Харьковский государственный педагогический институт физического воспитания им. Г. С. Сковороды. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Державний архів Харківської області. Ф. Р- 4293. Оп.2. Дело 741. Арк. 1-447.
- Aubert, A., Flecha, A., García, C., Flecha, R., & Racionero, S. (2008). *Aprendizaje dialógico en la sociedad de la información*. Barcelona: Hipatia; Flecha, R. *Sharing Words: Theory and Practice of Dialogic Learning*. Lanham, M.D: Rowman & Littlefield.
- Communication from the EC (January 2011). *Tackling early school leaving: A key contribution to the Europe 2020 Agenda*.
- Flecha. A. (2012). Family Education Improves Student's Academic Performance: Contributions from European Research. *Multidisciplinary Journal of Educational Research*, 2(3), 301-321. doi:10.17583/remie.2012.438.
<http://www.hipatiapress.info/hpjournals/index.php/remie/article/view/remie.2012.16>, p. 315.

REFERENCES:

- Makarenko, A. S. (1958) *Dystsiplina, rezhym, nakazaniia i pooshchreniia*. [Discipline, regime, punishment and reward]. Soch. V 7-my t. M., t. 7. URL: <http://pedagogic.ru/books/item/f00/s00/z0000000/st048.shtml> (in Russian).
- Esypov, B. (1953) *Sostoianie i zadachi pedahohiki v svete reshenii XIX sezda partii*. [The state and tasks of pedagogy in the light of the decisions of the 19th Party Congress]. *Sovetskaia pedahohika*. 2. 3-22. (in Russian).
- Hrytskova, Y. (2009) *Problemy formuvannia pedahohichnoi kultury batkiv u vitchyzniani pedahohichnii dumtsi druhoi polovyny XX stolittia*. [Problems of formation of pedagogical culture of parents in domestic pedagogical thought of the second half of the XX century]. [Candidate's thesis]. Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. H. S. Skovorody. 186 (in Ukrainian).
- Usilit propahandu pedahohicheskikh znaniy sredi naseleniia (1961). [Strengthen the promotion of pedagogical knowledge among the population]. *Sovetskaia pedahohika*. 4 (XXV). 3-12 (in Russian).
- Bruseichkina, R. D. (1960) *Mysli o sovetskom uchitele*. [Thoughts about the Soviet teacher]. *Sovetskaia pedahohika*. 1 (XXVI).18- 26. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti. (1948). *Hodovye otchety o nauchno-issledovatel'skoi rabote kafedr instituta*. [Annual reports on the research work of the departments of the institute]. Ministerstvo prosveshcheniia USSR. Kharkov. Fund 4293, Inventory. 2. Delo 164. Ark. 1-104. (in Russian).

- Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti (1950). Hodovoi otchet o rabote kafedr instituta za 1949-50 u.hod. [Annual report on the work of the departments of the Institute]. Nakaz KhDU im. H.S. Skovorody № 96 a. Ministerstvo prosveshcheniia USSR. Kharkov. Fund 4293. Inventory.2. Delo 278. Ark. 206. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti (1950). Hodovye otchety kafedr instituta o vypolenii planov nauchno-issledovatel'skikh rabot. [Annual reports of the departments of the Institute on the implementation of research plans for 1950] Mynysterstvo prosveshcheniia USSR. h. Kharkov. Fund 4293. Inventory.2. Delo 288. Ark. 1-102. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti (1951). Plan rabot kafedr instituta 1950-51h. [Work plans of the departments of the Institute 1950-51]. Ministerstvo prosveshcheniia USSR. Kharkov. Fund 4293. Inventory.2. Delo 242. Ark. 1-19. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti (1953). Instrukt'syia ob obhovarivanii i prepodavanii pedahohicheskoi praktiki studentov pedahohicheskikh institutov utverzhdenaia Ministerstvom prosveshcheniia USSR. [Instructions on negotiating and teaching pedagogical practice of students of pedagogical institutes, approved by the Ministry of Education of the Ukrainian SSR]. 25 sentiabria 1953 h. Ministerstvo prosveshcheniia USSR. Kharkov. Fund 4293. Inventory.2. Delo 458. Ark. 19. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti (1958). Protokoly zasedanii kafedr instituta za 1958 hod. [Minutes of meetings of the departments of the Institute for 1958]. Ministerstvo prosveshcheniia USSR. Kharkov. Fund 4293. Inventory.2. Delo 789. Ark. 1-47. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti (1959). Otchet o rabote kafedr instituta za 1958-59 uch. hod. [Report on the work of the departments of the institute for 1958-59 academic year]. Ministerstvo prosveshcheniia USSR. h. Kharkov. Fund 4293. Inventory 2. Delo 741. Ark. 205. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti (1958). Hodovye otchety o rabote fakultetov i kafedr za 1957-1958. [Annual reports on the work of faculties and departments for 1957-1958 academic year]. Ministerstvo prosveshcheniia USSR. Kharkov. Fund 4293. Inventory.2. Delo 741. Ark. 447. (in Russian).
- Flecha, A. (2012). Family Education Improves Student's Academic Performance: Contributions from European Research. *Multidisciplinary Journal of Educational Research*, 2(3), 301-321. doi:10.17583/remie.2012.438.
<http://www.hipatiapress.info/hpjournals/index.php/remie/article/view/remie.2012.16>, p. 315.
- Aubert, A., Flecha, A., García, C., Flecha, R., & Racionero, S. (2008). *Aprendizaje dialógico en la sociedad de la información*. Barcelona: Hipatia; Flecha, R. *Sharing Words: Theory and Practice of Dialogic Learning*. Lanham, M.D: Rowman & Littlefield.
- Communication from the EC (January 2011). Tackling early school leaving: A key contribution to the Europe 2020 Agenda.

Інформація про авторів:

Васильєва Світлана Олександрівна:
ORCID iD 0000-0001-5012-4835, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, м. Харків, вул. Артема, 29, Україна, 61002

e-mail: sdf234@ukr.net

Information about the authors:

Vasylieva Svitlana:
ORCID iD 0000-0001-5012-4835
Doctor of Pedagogical Sciences, Docent, Professor of the Department Pedagogy H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Alchevskykh Street, 29, Kharkiv, Ukraine, 61002

e-mail: sdf234@ukr.net

Агаркова Наталія Олександрівна:
ORCID iD 0000-0002-9885-4092, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, м. Харків, вул. Артема, 29, Україна, 61002

e-mail: haschipsyt@inbox.ru

Agarkova Nataliia:
ORCID iD 0000-0002-9885-4092, Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.), Docent, Docent of the Department theory and methods of vocational education H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Alchevskykh Street, 29, Kharkiv, Ukraine, 61002

e-mail: haschipsyt@inbox.ru

Цитуйте цю статтю як: Васильєва С.О., Агаркова Н.О. Формування педагогічних знань та вмінь батьків в українських сім'ях (середина ХХ століття). *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. № 49. С.17–28.

DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2020.49.02>

Дата надходження статті до редакції: 25.09.2020 р.

Стаття прийнята до друку: 02.10.2020 р.